

Резюмета на български език на публикациите на гл. ас. д-р Магдалена Стефанова Абаджиева, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език“, за нуждите на Секцията за история на българския език, по обява в „Държавен вестник“, бр. 33 от 3.4.2026 г.

I. Хабилитационен труд

1. Абаджиева, М. *Книжнината на българите католици от XIX век и банатската книжнина*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2024, 168 с. ISBN 978-619-245-402-9. [https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106\(80\)](https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106(80))

В средата на XIX век в Банат възниква книжовна норма, основана върху банатския говор, на която се развива богата книжовна дейност, продължаваща и днес. По този начин книжнината на българите католици излиза извън строго религиозната си функция и влиза в ролята на крепител на националното самосъзнание у откъснатите се от родината българи след Чипровското въстание от 1688 г. Връзките между книжнината на българите католици от южните български земи и тези в Банат не са добре проучени. Монографията има за основна цел да очертае по-широките граници на понятието „книжнина на българите католици“, като си поставя следните задачи:

1. преразглеждане на досегашните критерии за периодизация на книжнината на българите католици и включване на банатската книжнина като неин самостоятелен етап;
2. графико-правописен анализ на избрани образци от книжнината на българите католици с оглед на установяването на писмена традиция през XIX век;
3. съпоставка на резултатите от графико-правописния анализ с правописната система, създадена през XIX век за банатските българи от Йозу Рил;
4. лексикален анализ, който да установи приемственост между книжнината на българите католици от южните български земи и банатската книжнина.

За целите на изследването е експерпиран материал от избрани образци, като са използвани и ръкописи от частната колекция на Иво Райков, както и ръкопис, притежание на г-н Патазов от гр. Раковски.

В първата глава на монографията са представени основните проучвания върху книжнината на българите католици (на латински, „илирийски“ и новобългарски) от XVII – XIX век по хронология на публикуването им.

Във втората глава са обобщени досегашните опити за периодизация на книжнината на българите католици, като те са групирани според заложените в тях критерии. Изведена е досега неразглеждана от изследователите отличителна черта, която отделя книжнината на българите католици след втората половина на XVIII век от останалата традиция. Това е предимно ръкописната форма на разпространение. Анализираният образци свидетелстват за нарастваща обвързаност с нуждите на местното българско население, което намира отражение в появата на сборници за индивидуална употреба.

В третата глава на монографията е обърнато внимание на няколко ръкописа с предисловия, а от направения преглед проличава, че през втората половина на XVIII век и през XIX век ясно се очертава тенденцията да бъдат създавани сборници сред българите католици, които са предназначени за конкретни лица, като това понякога е допълнително аргументирано със специално написани предисловия, в които се разяснява ползата от четенето. По този начин се обяснява и ръкописната форма на книгите, които се създават целенасочено, за да бъдат използвани от определени ползватели, у които да утвърдят католическата вяра. Печатната книга няма как да покрие изискването за съкровеност и

лично отношение, тъй като тя предполага мултиплицирането на едно и също съдържание, предназначено за голям брой хора.

В четвъртата глава е разгледан въпросът за ръкописната книга на българите католици от XIX век и всекидневния живот, като са представени два ръкописа (НБКМ 1308 и новооткритата нотариална книга на отец Едуардо от Торино), в които проличава сложният начин, по който вярата се преплита с всекидневния живот на българина католик от онзи период; открояват се отделните културни пластове, които заедно оформят съжителството на бита и битието.

В петата глава е направен графико-правописен анализ, а от неговите данни се установява, че има основание да се говори за правописна традиция в книжнината на българите католици, която се утвърждава след втората половина на XVIII век и се приема и от книжовниците, творили през следващия период. Тази традиция застава в основите на опита да се изгради книжовна норма, основана върху латинската графика. Макар че личи, че е повлияна от италианския правопис, директно или чрез хърватския, графико-правописната система на българите католици се приспособява към българската фонетика в търсене на по-добри графични решения.

В шестата глава на монографията е разгледана графико-правописната система на Яко Яковски в съпоставка с банатската книжовна норма, тъй като през XIX век при католиците от южните български земи в печатната книжнина се установява втори тип правопис, значително по-усложнен, онагледен в книгата на Яко Яковски „*Nauka kristianska za kristianete od Filibelskata darxiava*“, Rim 1844. Направен е изводът, че за разлика от книжнината на българите католици от втората половина на XVIII век, която заляга като правописен модел и се доразвива в книгите на отците капуцини, работили сред българските католици в Пловдивско (отец Едуардо, отец Маурицио, отец Бенвенуто и др.), изданието на Яко Яковски от 1844 г. онагледява различен правописен подход и много по-усложнен правопис, в който проличава стремеж за отличаване на ударените от неударените вокали, за отбелязване на фонема ъ, както и на характерното за павликянския говор широко *e*. Доказва се с примери, че „Българското правописание“ на Йозу Рил е повлияно от книгата на Яковски, и макар че Рил не употребява напълно същите графемии, неговата система притежава сходни характеристики.

В седмата глава са разгледани фонетичните особености в книжнината на българите католици от XIX век, като е обърнато внимание само на тези, които намират широко разпространение и могат да бъдат определени като най-характерни.

Осмата глава на монографията е озаглавена „Лексикални данни за приемственост в книжнината на българите католици от Банат и българите католици в южните български земи“, като основната цел е да бъдат вписани банатските българи в общия развой на българската католическа книжнина чрез лексикални данни, доказващи, че те са част от едно много по-голямо в своите културни граници наследство. Приведените примери съвсем не изчерпват въпроса за лексикалните връзки между банатските българи и останалите българи католици от южните български земи, но очертават посоките, в които може да се търси приемственост. На първо място, това е християнската лексика, тъй като католическото вероизповедание предполага установяването на определен лексикален фонд. Неговата устойчивост е пряко свързана с необходимостта от затвърждаване на католическата принадлежност на българите католици, в това число и на банатските българи. Битовата лексика е вторият основен пласт, в който могат да се открият общи характеристики, но тези примери по-трудно се установяват в книжнината заради нейния предимно религиозен характер до началото на XX век. И днес т. нар. „палкенски език“ се поддържа основно от църквата в Банат, а главните учители са свещениците, които провеждат обучението по катехизис за децата на диалект. Анализирани примери, които

освен за банатския говор са характерни и за други български говори, доказват българската принадлежност на банатските българи.

Накрая на изследването е представен и преводът на Светото писание за банатските българи, като е направен лексикален анализ в съпоставка с книжнината на българите католици от южните български земи. Чрез представените примери се доказва, че банатската книжнина в преобладаващите случаи използва на мястото на турцизмите и гърцизмите лексеми с домашен произход, които се откриват още в старобългарската книжнина. Не може със сигурност да се каже дали това се дължи на историческия развой на банатския говор, или на целенасочените книжовни търсения на преводачите, но тази посока на развитие затвърждава тезата, че са направени усилия да се запази българската основа на текста и да се подчертае близостта му с книжовния български език.

Книжнината на българите католици от XIX век намира своето естествено продължение в банатската книжнина, която се създава и днес в областта Банат. Основана също на латиницата, тази литература демонстрира с правописната си система, от една страна, принадлежност към Западната църква, а от друга – свързаност с предходната традиция от южните български земи. В превода на Светото писание за банатските българи банатската книжнина утвърждава своята българска езикова основа и ясно заявява, че носи стремежите и усилията на банатските българи за неподвластна на чужди езикови влияния национална идентичност.

II. Монография, която не е представена като хабилитационен труд

2. Абаджиева, М. *Ръкописният българско-италиански речник на отец Маурицио от 1845 г.* София: Симолини, 2020, 328 с. ISBN 978-619-7265-91-0.
<https://www.academia.edu/49024171>

Монографията представя в наборен вид пълния текст на най-ранно запазения и открит до този момент българско-италиански ръкописен речник, написан в основната си част от католическия книжовник и мисионер отец Маурицио да Кастелацо през 1845 г. за католиците от южните български земи. Изданието е придружено от езиковедско изследване, в което са открити някои от основните характеристики на ръкописа от гледна точка на неговите графико-правописни, фонетични и лексикални особености. Речникът на отец Маурицио е разгледан не само като лексикографски труд, но и като важен исторически и културен паметник за живота на българите католици през XIX век. Потърсено е неговото място в историята на книжнината на българите католици, а биографичните данни за автора са обогатени чрез събиране на нова информация от архива на капуцините в Пиемонте, Италия.

Речникът съдържа около 3500 думи, използвани от българското население в южните български земи в средата на XIX век. Изданието на текста е придружено с повече от двеста разяснителни бележки под линия.

III. Христоматия

3. Абаджиева, М., М. Цибранска-Костова. *Текстове от книжнината на българите католици и банатската книжнина. Христоматия.* София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2026, 152 с. ISBN 978-619-245-595-8. [https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106\(127\)](https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106(127))

Христоматията „Текстове от книжнината на българите католици и банатската книжнина“ има за цел да интегрира банатската книжнина в общия развой на книжовното

наследство на българите католици. Изданието е първо по рода си и включва 38 текста, създадени на български език и структурирани в два основни раздела – „Исторически текстове“ и „Съвременни текстове“. Подбраните текстови образци са разнообразни по тематика и представителни както за определени исторически периоди, така и за отделни книжовници и регионални традиции в рамките на преобладаващото религиозно направление на тази книжнина.

При възпроизвеждането на текстовете е следван принципът за максимална достъпност за съвременния читател, с което се откроява и лингводидактическият аспект на христоматията. Текстовете са представени както в оригинал, така и на съвременен български език.

В раздела „Исторически текстове“ важно място заема „Абагар“ на Филип Станиславов (1651 г.) – първата печатна книга на новобългарски език. Значително внимание е отделено и на основоположниците на т. нар. „павликянска книжнина“ – Петър Ковачев Царски и Павел Дуванлията. Включени са също текстове от ръкописи, съхранявани в частната колекция на Иво Райков от гр. Раковски, както и образци от банатския фолклор, пазени в Българския исторически архив.

В раздела „Съвременни текстове“ преобладават художествени и публицистични произведения на представители на книжнината на банатските българи, сред които Яко Ронков, Гюка Гергулов и Павел Куков. Важен концептуален принцип е обединяването на автори, творили от двете страни на р. Дунав, с което се подчертава единството и приемствеността в банатската книжовна традиция. Откроява се как книжнината, възникнала в емиграция, продължава своето развитие (на основа на банатския говор и написана с латиница) и след завръщането на част от банатските българи в родните им места.

Христоматията завършва с пет заупокойни молитви, записани в с. Житница, които свидетелстват за живото присъствие и днес на текстовете от книжнината на българите католици в културната памет на общността.

IV. Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация

4. Абаджиева, М., М. Цибранска-Костова. Ръкописният българо-италиански речник на П. Маурицио да Кастеладзо от 1845 г. – В: *Чуждоезиково обучение*, 2019, № 5, с. 498 – 507. <https://foreignlanguages.azbuki.bg/2019/10/>

Ръкописният българско-италиански речник на отец Маурицио вероятно ще се окаже първият запазен подобен речник от епохата на Българското възраждане. Създаден е от католически мисионер, вероятно в района на Раковски, с цел опознаване на неговото паство. Речникът е ценен с конкретните параметри на междоезиковата симетрия при предаването на звукове, букви, значения, идиоматика, но също толкова важна е зафиксиранията чрез думите картина на възрожденския свят на българина, на неговата материална и духовна култура, както и на етнокултурната идентичност на българите католици.

5. Abadzhieva, M., M. Tsibranska-Kostova. Cyrillic and Latin in the 17th and 18th Century Literature of Bulgarian Catholics. – In: *Балканско езикознание*, LVIII, 2019, № 2, pp. 125 – 139. <http://www.ibl.bas.bg/iblap/magazine.php?lang=bg&id=74>

Изследването се фокусира върху една от най-значимите характеристики на българската католическа литература – влиянието на графичните системи, различни от

традиционната кирилица. Специфичният материал е извлечен от два основни източника: от емблематичното произведение на българската католическа литература – „Абагар“ на Филип Станиславов, отпечатан в Рим през 1651 г., и от най-ранния датиран католически ръкопис от 1773 г., създаден от католическия свещеник Петър Ковачев Царски (Империали). Анализът обхваща някои графични характеристики и ортографски явления, обобщени в профилирана база данни.

6. Абаджиева, М. Нови данни за книжнината на българите католици през XIX век. – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020, с. 250 – 253. ISSN 2683-118X.
https://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2020/07/PROCEEDINGS_IBLCONF2020_vol1a.pdf

Статията представя някои от особеностите на новооткрития ръкопис на Андреа Канова от 1845 г. Авторът е католически книжовник, свещеник от ордена на капуцините, творил сред българите католици през XIX век. Ръкописът е от колекцията на Иво Райков, родом от гр. Раковски, която съдържа неизвестни до момента на науката ръкописи, образци на книжнината на българите католици.

7. Абаджиева, М. Как учениците употребяват съюзите *нито – нито, ту – ту* и *хем – хем*? (национална анкета). – В: *Български език и литература*, 2022, № 6, с. 625 – 638.
<https://bel.azbuki.bg/bulgarian/sadarzhanie-na-sp-balgarski-ezik-i-literatura-2022-g/sp-balgarski-ezik-i-literatura-knizhka-6-2022-godina-lxiv/>

Статията представя резултатите от проведено през месец юни 2022 г. езиковедско проучване за начина, по който учениците употребяват съюзите *нито – нито, ту – ту* и *хем – хем*. Данните са събрани чрез попълването на анкета от ученици от цяла България. Материалът е обобщен и анализиран и ще бъде от полза както за учителите и учениците, така и за експертите, които работят върху учебните програми по български език и литература. Резултатите показват, че е нужно да се наблегне още върху усвояването на лексикалното значение на съюзите, което може да се постигне с повече лексикални задачи.

8. Абаджиева, М., М. Цибранска-Костова. Книжнината на българите католици в христоматия: предизвикателства на лингводидактиката и културологията. – В: *Чуждоезиково обучение*, 2023, № 3, с. 67 – 72. ISSN 0205–1834.
<https://foreignlanguages.azbuki.bg/languages/sadarzhanie-na-sp-chuzhdoezikovo-obuchenie-2023-g/sp-chuzhdoezikovo-obuchenie-knizhka-3-2023-godina-xlx/>

В статията се излагат обхватът и методическите принципи за съставителството на христоматия с образци от книжнината на българите католици в периода XVII – XXI век. Набелязват се обобщено значимите нейни представители от диахрония към синхрония. Проектът за христоматия се стреми да очертае културната идентичност на маргиналната група на банатските българи като част от една много по-обхватна и дълговековна традиция. Затвърждава се убеждението, че подобен продукт на лингводидактиката и литературната история би бил полезен не само за българистиката, но и за типологическото изучаване на чуждите езикови и литературни влияния върху българската католическа общност в България и зад граница, за междуезиковите контакти на българския с езици като латински, италиански, хърватски, румънски и унгарски.

9. Абаджиева, М. Банатските българи между банатския говор и палкенския език. – В: *Български език и литература*, 2023, № 5, с. 524 – 531. ISSN 0323–9519.
<https://doi.org/10.53656/bel2023-5-5M>

Статията разглежда понятията „банатски говор“ и „палкенски език“ в контекста на стремежите на банатските българи за съхраняване на тяхната културна идентичност. Изследването дава примери от съвременни автори, банатски българи, за начините, по които те възприемат езиковите характеристики на своето творчество. Анализирани са данни от проведена през месеците май и юни 2023 г. онлайн анкета сред банатските българи, а представената информация онагледява разбиранията на тази общност за нейния език. Преразгледана е установената в научните среди терминология и са дадени препоръки към бъдещите изследователи.

10. Abadzhieva, M. Banat literature as a part of the literature of Bulgarian catholics – lexical data of succession. – In: *Балканско езикознание*, LXII, 2023, № 2. ISSN 0324-1653, pp. 47 – 56.
https://ibl.bas.bg/iblappp/admin/files/LB_2023_2_Abadzhieva_summary.pdf

Банатските българи (палкени) са част от българската католическа общност и изследването на езиковите и културните връзки между тези две групи е необходимо, за да се съхрани идентичността на банатските българи и да се утвърди мнението, че те са пълноценна част от българското общество – със спецификите си, но и с общите си черти. Тъй като литературата на банатските българи се развива в емиграция след Чипровското въстание от 1688 г., е необходимо да се проследи до каква степен на езиково ниво тя се доближава до литературата, създадена от българите католици, останали в българските земи. Статията има за цел да представи предварителни наблюдения върху лексикалната приемственост между банатските българи и българите католици около град Пловдив според книжовни паметници от XIX век.

11. Абаджиева, М. Опозицията свое – чуждо в говора на българите католици от Белене в лексикални примери. – В: *Български език и литература*, 2024, № 5, с. 514 – 522. ISSN 0323–9519. <https://azbuki.bg/uncategorized/opozicziyata-svoe-chuzhdo-v-govora-na-balgarite-katoliczi-ot-belene-v-leksikalni-primeri/>

Статията разглежда две лексеми от говора на българите католици от Белене, произлизащи от обреди и танци на православно население в града, чрез които се назовават неприемливи действия. Примерите са интересни за това как конфесионалното различие се проявява чрез езика, като трансформира неутралната лексика в емоционално-експресивна с отрицателен или неодобрителен оттенък. Чрез думата *бръзъйцъ*, свързана с обичая „Бразая“, се изразява подигравателно и пренебрежително отношение към жена със смешно, грозно или страшно лице. Вторият разглеждан пример *ёръйшалдъ* произлиза от танц, характерен за православно население на Белене, и се използва в негативен смисъл за човек, който изразява радостните си емоции невъздържано или който е непокорен и твърдоглав.

V. Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове

12. Абаджиева, М., М. Цибранска-Костова. Християнската лексика на Славянския юг между православие и католицизъм: лексемата *радовъникъ*. – В: *Доклади от*

Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2019, с. 138 – 145. ISBN 978-954-322-987-1. <https://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2019/06/Sbornik-s-dokladi-IBE2019.pdf>

Статията разглежда няколко редки названия за свещеник от най-ранния период на старобългарския книжовен език до книжнината на българите католици през XVIII век. Литургическата терминология е една от най-престижните области на Кирило-Методиевата писмена традиция през вековете. Тя е книжовноисторически, социално, етнокултурно явление. Основната цел е да се покаже приемствеността в тази сфера, да се разкрият специфичните вътрешно- и външноезикови закономерности, които обуславят ареалните особености в семантичното поле на религиозните термини.

13. Абаджиева, М. Поезия и нормативност. – В: *Българистични езиковедски четения. Материали от международната конференция по случай 130-годишнината на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 19 – 20 ноември 2018 г.* София: СУ „Св. Климент Охридски“, 2019, с. 439 – 446. ISBN 978-619-7433-31-9. <https://digital.libsu.uni-sofia.bg/bg/v/32045>

Разглеждат се примери от поетични произведения, в които художественото внушение се постига чрез нарушаване на граматичната норма. Наблюденията доказват твърдението, че стандартните конструкции, стандартният език, се оказват недостатъчен художествен и комуникативен инструмент, за да могат да осигурят търсеното въздействие от страна на стихотворната реч. Нарушенията на езиковата норма и излизането извън установените книжовни правила са допустими, когато се твори поезия.

14. Абаджиева, М. Ръкописните книги на българите католици от XIX в. – В: *Език и литература*, 2020, № 1 – 2, с. 125 – 132.

Настоящата статия разглежда ръкописната традиция в книжнината на българите католици от XIX век, като търси причините за нейното широко разпространение в този период. Наблюденията са направени с оглед на периодизацията на този дял от българската литература. Защитена е тезата, че ръкописната традиция сред българите католици започва още през втората половина на XVIII век, когато се създава т. нар. „павликянска книжнина“, в чийто обхват влизат произведения, съставени от българите католици на новобългарски език. Цитирани са откъси от отделни сборници, които доказват, че ръкописните книги сред българите католици се разпространяват широко през XIX век съобразно една нова тенденция сборниците да бъдат създавани за отделни личности с оглед на тяхното духовно и образователно израстване.

15. Абаджиева, М. Ръкопис 1423 НБКМ на католическия книжовник Петър Ковачев Царски. – В: *От слово към действие: Разкази и репрезентации*. Т. 1. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2022, с. 92 – 107. ISBN 978-619-7433-32-6.

Статията представя ръкопис 1423 НБКМ от 1793 г., писан от католическия книжовник Петър Ковачев Царски, като е обърнато по-специално внимание на първата част на сборника, представляваща 133 кратки поучителни разказа, наречени юрнеци. Сборникът съдържа още 42 чудеса на св. Антоний Падуански, както и житието на св. Климент Анкирски. Спрямо основната сюжетна линия е направен анализ на първата част на сборника, който установява, че най-голямо внимание е обърнато на изповедта, а в

повечето истории внушението се постига посредством страха от възмездие. Поучителните разкази отвеждат към западната традиция на патеричните сборници, тъй като преобладаващата част от тях са с участието на монаси. Сборникът е написан на латиница и следва правописната традиция на т. нар. „павликянска книжнина“ от XVIII в.

16. Абаджиева, М. Новооткрит ръкопис на отец Едуардо осветява обществените отношения сред българите католици през XIX век. – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“*. София: Българска академия на науките, 2022, с. 338 – 342. ISSN 2683-1198.
https://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2022/06/Proceedings_IBL2022.pdf

Статията е посветена на новооткрит в град Раковски ръкопис от XIX век, написан в по-голямата си част с почерка на отец Едуардо от Торино и представляващ основно нотариална книга с договорки и завещания на българите католици. Ръкописът е с обем от 52 листа, състои се от две части и принадлежи към книжнината на българите католици. Не е известен досега на науката и статията представя за първи път данни за неговото съдържание и особености. Откритието обогатява представата за този дял от българската литература, тъй като нотариална книга досега не е била откривана, описвана и изследвана, а тя съдържа ценна информация за обществените отношения между българите католици в миналото. Ръкописът допълва с важни данни и знанието за делото на отец Едуардо от Торино, творил на новобългарски език сред българите католици през втората половина на XIX век.

17. Абаджиева, М. „Огледало на истината“ на католическия книжовник Кръстьо Пейкич от 1716 г. и хърватския препис на Павел Стошич от 1724 г. с оглед на проблема за илирийския книжовен език. – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“*. София: Българска академия на науките, 2023, с. 135 – 140. ISSN 2683-1198.
https://ibl.bas.bg/wp-content/uploads/2023/06/ZA-pechat_DOKLADI_IBE_2023.pdf

Статията се фокусира върху произведението на Кръстьо Пейкич „Огледало на истината“, издадено през 1716 г. във Венеция, и върху един от неговите хърватски преписи, съхраняван в Националната библиотека в Загреб, а именно R 4359 от 1724 г., дело на хърватския книжовник Павел Стошич. На първата страница хърватският книжовник отбелязва, че „преобръща“ книгата на Пейкич от кирилски език на „наш хърватски език“. Очевидно кирилската графика е възприета като белег за друг език и това не е случайно, тъй като кирилицата е традиционното писмо на християнското православие. Целта на статията е да представи съпоставка между двете произведения с оглед на понятието „илирийски език“ в контекста на южнославянската езикова среда.

18. Абаджиева, М. Графико-правописен анализ с оглед на установяването на писмена традиция в книжнината на българите католици през XIX в. – В: *Дзяло*, 2023, № 26. ISSN 1314-9067. <https://www.abcdar.com/magazine/XXVI/>

Статията представя сравнителен анализ на графико-правописната система в книжнината на българите католици, който се основава на откъси от три основни писмени паметника: ръкопис НБКМ 778 от Петър Ковачев Царски от 1773 г., молитвеник на отец Бенвенуто и ръкопис на Андреа Канова от средата на XIX век. Спрямо представените данни се стига до извода, че има основание да се говори за правописна традиция в книжнината на българите католици, която се утвърждава след втората половина на XVIII

век и се приема и от книжовниците, творили през XIX век. Тази традиция е в основите на опита да се изгради книжовна норма, основана върху латинската графика. Видно от примерите е, че има пълна приемственост в начините за предаване на гласните фонemi, както и на специфичните за българския език шушкови съгласни. Въпреки че може да е повлияна както от хърватския език, така и от италианския, графико-правописната система на българите католици се приспособява към спецификите на българската фонетика в търсене на по-добри графични решения спрямо особеностите на българския език.

19. Абаджиева, М. Общото в лексиката на българите католици в Банат и българите католици в южните български земи спрямо сведения от книжовни паметници от XIX век. – В: *Банатските българи – културно наследство, език и литература*. Т. 2. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2024, с. 38 – 54. ISBN 978-619-245-432-6. [https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106\(90\)](https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106(90))

Банатските българи (палкени) са част от българската католическа общност, а изследването на езиковите и културните връзки между тези две групи е нужно, за да се помогне за утвърждаването на идентичността на банатските българи и припознаването им като пълноценна част от българското общество – със своите специфики, но и със своите общи черти. Статията си поставя за цел да представи предварителни наблюдения за лексикалната приемственост между банатските българи и българите католици около Пловдивско според книжовни паметници от XIX век.

20. Абаджиева, М. Из лексиката в говора на българите католици от Белене. – В: *Български език*, 2024, № 2, с. 97 – 106. https://www.balgarskiezik.eu/2-2024/0_0_9_MAGDALENA%20ABADZHIEVA_str.%2097-106.pdf

В статията се представя избрана лексика от говора на българите католици от Белене, като думите се разглеждат в по-широк диалектен контекст. Мотивирана е необходимостта от издаването на речник на този говор и се подчертава близостта му с говора на банатските българи. Разгледани са примери от няколко тематични групи: християнство, животни, бит, природа, болести, човешко тяло.

21. Абаджиева, М. Речникът на Перку Дупца – малко известен извор за лексиката на банатския говор. – В: *Етнология на времето: общност и култура – Годишник на Асоциация „Онгъл“*, 2024, т. 23, год. XVII, с. 123 – 129. ISSN 1311-493X. https://eprints.ugd.edu.mk/35676/2/Shishman_t23_2024_1-12%20%281%29.pdf

Статията разглежда за първи път речника на Перку Дупца, останал в ръкопис и озаглавен „Лексиката на банатския говор. Допълнение“ (2004 г.). Авторът е живял в град Винга, румънски Банат. Перку Дупца е замислил своя труд като поправка (или допълнение) на фундаменталното издание „Лексиката на банатския говор“ на Стойко Стойков. Речникът не е изследван досега и доказва усилията на банатските българи да запазят писменото си наследство и да постигнат съгласие за общ правопис.

22. Абаджиева, М., Т. Брага, Е. Мирчева, Г. Митринов, К. Мичева-Пейчева, М. Цибранска-Костова. *Страници от историята на българската книжнина и език. Текстове и преводи*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2024, 292 с.

ISBN 978-619-245-498-2. („Из чудесата на св. Георги“, с. 118 – 126; „Из сборника на поп Пунчо от 1796 г.“, с. 166 – 184). [https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106\(101\)](https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106(101))

Сборникът е опит на сътрудниците на Секцията за история на българския език в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ да продължат традицията в популяризирането на старата книжнина за съвременния читател. Изданието обединява 28 текста с различен обем, разпространявани в епохата на османското владичество до първата половина на XIX век включително. Стремешът на сътрудниците е да се представят малко познати, неиздавани и/или непревеждани до момента произведения или части от такива, а ако съществуват преводи, задължително се прави нов. Текстовете са подредени по хронология, без да следват точно определена жанрова класификация. Моделът на въвеждането на всяка текстова единица е еднотипен и цели да даде максимално сбита и ясна информация за: названието на текста; източника, от който се ползва; изданията му, ако има такива; избрана библиография и следните три приоритетни елемента: оригинален наборен текст на стара кирилица, превод на съвременен български език и открояване на определени езикови черти, които разкриват разволя на българския език или са типични за съответното произведение.

23. Абаджиева, М. „Я кажи ми, облаче ле бяло“ и преработката на Гюка Гергулов за банатските българи. – В: *Банатските българи – културно наследство, език и литература*. Т. 3. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2025, с. 143 – 149. ISBN 978-619-245-497-5.

[https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106\(105\)](https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106(105))

В статията се разглежда стихотворението „Я кажи ми“ на Ран Босилек и преработката, която прави за банатските българи поетът от Стар Бешенов Гюка Гергулов. Той променя частично текста и добавя към него още четири стиха. Заложена е хипотезата, че преработката на Гюка Гергулов съдържа важни за банатските българи внушения, свързани с тяхното историческо минало. За поета от Стар Бешенов общото носталгично звучене на творбата на Ран Босилек не е достатъчно; той търси начини да го усилва, да допише части, които да подчертаят мъката от раздялата с родното място. В контекста на това, че банатските българи се оформят като общност, след като напускат българските земи в края на XVII и началото на XVIII век, стихотворението „Я кажи ми, облаче ле бяло“ трябва да изпълни друга функция, като ги отведе по обратния път към изгубената родина.

24. Abadzhieva, M. Il vocabolario manoscritto bulgaro-italiano del padre Maurizio del 1845. – In: *Catechesi*, Anno 6, Volume 6, n. 16, 2025, pp. 111 – 123. Italia: Centro di Pedagogia Religiosa „G. Cravotta“.

<https://rivistacatechesi.it/catechesi/#>

Статията се спира подробно върху графико-правописната система на Речника на отец Маурицио от 1845 г. Съществено са представени и основните тематични групи на лексиката, засвидетелствана в ръкописа, в т.ч. абстрактна лексика, християнска лексика, роднинска лексика, названия на професии, храни, растения, животни, болести и др.

25. Абаджиева, М. Притчата за милосърдния самарянин в книжнината на българите католици и банатската книжнина. – В: *Дзяло*, 2025, № 31.

https://www.abcdar.com/magazine/XXXI/Dzl_2025_br31_05_Magdalena_Abadjieva_Pritchata_zamilosurdniyasamarianin_vbg_katolitzi.pdf

Статията разглежда текста на притчата за добрия самарянин така, както той се среща в книжнината на българските католици и в банатската книжнина, като се започва от най-ранния запазен ръкопис на Петър Ковачев Царски от края на XVIII век. Анализът се съсредоточава върху четири ключови лексеми, представителни за християнската терминология. Корпусът включва също един от най-ранните известни към момента евангелски текстове, писани за банатските българи – изданието от 1876 г. на Р. Каук и Л. Косилков „Evangjeljite za sate nedeli i praznici prez gudinata detu za carkovnu haznuvanji i kastna-puboznus u balgarscia jazic“. Целта е да се идентифицират тенденциите в преводаческите практики на банатските българи по отношение на християнската лексика.

26. Абаджиева, М. Езикът на младите и думите от чужд произход – тенденции след проведено анкетно проучване. – В: *Българска реч*, 2025, кн. 1, с. 31 – 35.
<https://www.cceol.com/search/journal-detail?id=337>

Статията обобщава данни, събрани чрез анкетно онлайн проучване, проведено в периода март – април 2025 година, и се съсредоточава върху четири лексеми от чужд произход: ретард, фоториплей, делюжънъл и сийнвам. Основна целева група са учениците и младите хора до 25-годишна възраст. Форматът на анкетата дава възможност да се идентифицират още специфични лексеми от чужд произход, които са в активна употреба от участниците в проучването, и да се видят тенденции по отношение на развитието на езика на младото поколение в България.

27. Митринов, Г., М. Абаджиева. Ръкописи и старопечатни книги от библиотеката на проф. Кирил Мирчев, съхранявани в СИБЕ към Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. – В: *Дзяло*, 2025, № 32.
https://www.abcdar.com/magazine/XXXII/Dzl_2025_br32_03_Georgi_Mitrinov_Magdalena_Abadjieva-Rukopisi_i_knigi_ot_bibliotekata_na_Kiril_Mirchev.pdf

Статията представя колекцията от ръкописи и старопечатни книги на проф. Кирил Мирчев, съхранявани в Секцията за история на българския език към Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. Най-ценният писмен паметник от колекцията е пергаментен фрагмент от молитвеник, датиран от XIII в. Статията анализира езиковите особености на няколко ръкописа от XIX век. Внимание е отделено и на книгата „Огледало на истината“ на католическия свещеник Кръстю Пейкич, която също е част от колекцията на проф. Мирчев.

28. Абаджиева, М. Названия, свързани с християнството, от говора на българите католици от Белене. – В: *Дзяло*, 2025, № 32.
https://www.abcdar.com/magazine/XXXII/Dzl_2025_br32_07a_Magdalena_Abadjieva_Govor_na_bg_katolici_ot_Belene.pdf

Статията разглежда названия, свързани с християнството, от говора на българите католици от Белене. Примерите са събрани от Елена Врайкова, родом от същия град. Много от лексемите отразяват католическата принадлежност на говорещите и се срещат също и в банатския говор, сроден с южния и северния павликянски говор. Застъпено е заключението, че задълбочено изследване на диалекта на българите католици от Белене ще предостави ценни сведения не само за историческото развитие на тази езикова общност, но и за връзките ѝ с банатските българи.

29. Абаджиева, М. Майчиният език и родината в книжнината на банатските българи. – В: *Kolory Słowiańszczyzny*. Магдалена Баер, Патрик Боровяк, Йоланта Гола-Журек (отг. редактори). Познан: Издателство „Рис“, 2026, с. 117 – 123. ISBN 978-83-68668-53-7.

Статията разглежда книжнината на банатските българи като част от книжнината на българите католици, като се фокусира върху понятието „майчин език“ и начина, по който това название се използва в съвременните текстове на банатските българи. Разглеждат се и някои основни топоси на родината и родното, като са приведени примери от публицистични и поетически текстове. Прави се връзка между основната кирило-методиевска ценност, изразена в борбата за литература на майчин език, и книжнината на българските католици, за които и днес проблемът за защитата на родния език е особено актуален.

VI. Студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове

30. Антонова-Василева, Л., М. Абаджиева. Банатската регионална писмена норма и учебните издания за изучаване на банатския български език (актуални въпроси и правописни предложения). – В: *Културната идентичност на банатските българи и българската католическа книжнина*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2025, с. 44 – 68. ISBN 978-619-245-582-8.
[https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106\(125\)](https://press.bas.bg/bg/eBooks-105/show-106(125))

В студията са разгледани съвременни образци на книжнината на банатските българи с оглед на правописните практики. Правят се аргументирани научни предложения за правописа най-вече по отношение на запазването на характерните за банатския говор звукове – принцип, който прилага и Й. Рил, автор на първото „правописание“ за банатските българи, издадено през 1866 г. Запазването и развитието в автентичен вид на банатския български език сред носителите му и техните наследници е изключително важно за българската култура. От прегледа на банатската книжнина личи, че в процеса на развитието на книжовната норма са възникнали някои отклонения от източниците, създадени от първите банатски книжовници, но проучванията на съвременната говорна и писмена практика показват, че са нужни само някои малки промени, за да се върне този безценен образец на родната реч към своя първообраз. Правописните предложения в тази студия са препоръчителни и се правят с оглед на разработването на буквар (читанка) за банатските българи.